

Grupi kujunemist soodustavad tegurid veebiõppes

täiskasvanud õppijate puhul

Karmel Markov

Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituut

Annotatsioon

Seoses COVID-19 viirusega pidi suur osa koolidest ja muudest koolitusasutustest kogu maailmas oma ukse teadmata ajaks õppetöö ees sulgema. Katkenud õppetöö probleemi lahendamiseks asendasid paljud organisatsioonid lähiõppe veebiõppega, hoolimata puudulikest pädevustest veebiõpet läbi viia. Käesoleva uurimuse eesmärk oli leida üles tegurid, mis grupi kujunemist veebiõppes soodustavad. Selleks viidi läbi poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu kolme täiskasvanud õppijaga. Andmeid analüüsiti induktiivselt ja uuringu tulemustest selgus, et oluliseks peetakse avatud suhtlust, millele aitavad kaasa sisselülitatud kaamera, ühise eesmärgi teadvustamine ja edusammude märkamine, arusaam gruppisisesestest normidest, viisakus. Samuti peeti oluliseks pühendumust, mida tajutakse läbi grupikaaslaste ja koolitaja aktiivse osaluse, vaimselt- ning füüsiliselt ettevalmistatud õpikeskkonna, usu koolituse praktilisse väärtusesse, kaasatuse ning tajutava gruppisese juhirolli. Grupi kujunemist soodustavad tulemuste kohaselt ka digitaalselt kaasavad vahendid, nimed nägude all ja paindlik osalemisvõimalus. Need tegurid olid grupi kujunemisele soodustavad ennekõike läbi suhtluse hõlbustamise, motivatsiooni tõstmise, parema mõistmise võimaldamise grupiliikmete endi ja koolitaja vahel ning koostöö lihtsustamise. Andmed koguti ja analüüsiti usaldusväärselt, kuid uurimist piiras andmete vähesus ja seeläbi ka subjektiivsus.

Võtmesõnad: grupi kujunemise tegurid, e-õpe, grupidünaamika

Sissejuhatus

Uuringud näitavad, et grupis õppimine toetab õpiprotsessi ning samuti aitab see õppijatel arendada sotsiaalseid ja muid isiklikke oskusi, mida ei ole võimalik ilma grupita omandada (Bruffee, 1981; Gebhardt, 1980; Jaques & Salmon, 2006; Marbach-Ad, Rietschel, Saluja, Carleton & Haag, 2016; Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021).

Õppegrupist kasu saamiseks on oluline, et grupp edukalt kujuneks. Tuckmani (1965, viidanud Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021) arengumudeli kohaselt on grupiks kujunemisel neli etappi, millele lisati hiljem ka viies etapp. Mida edukam, paremini toimiv ja arenenum grupp on, seda suurem on grupi positiivne mõju motivatsioonile, õppijate panusele ja arengule. (Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021). Grupi kiirele arengule saab lisaks õppijatele endile kaasa aidata ka juhendaja või koolitaja (samas, 2021).

2019. aastal vallutas maailma COVID-19 viirus. Pandeemia tagajärjel oli mitmetes riikides piiratud juurdepääs poodidesse, kontoritesse, samuti ka koolidesse. UNO (2020; viidanud Paudel, 2021) raporti andmetel põhjustas COVID-19 pandeemia ajaloo suurima haridussüsteemide katkestuse, mõjutades ligi 1,6 miljardit õppijat rohkem kui 190 riigis. Koolide ja teiste õpikeskkondade sulgemine mõjutas 94% õpilastest maailmas (samas, 2021). Tehnoloogiliselt kõrgelt arenenud riigid edendasid oma kompetentsusi, vähem arenenud riigid alustasid tehnoloogia kasutamist õppimise ja õpetamise protsessis (samas, 2021).

Pandeemia, mis sundis suure osa õppetööst veebikeskkonda ümber kolima, ei jätnud koolitajatele aega kohaneda ega õppida uusi meetodeid kuidas grupiks kujunemist veebikeskkonnas toetada, mis võib mõjutada ka eksklusiivselt veebikeskkonnas õppivate inimeste motivatsiooni, õppekvaliteeti ning samuti ka nende sotsiaalsete oskuste arengut.

Käesoleva seminaritöö eesmärk on selgitada välja millised tegurid soodustavad grupi kujunemist veebiõppes täiskasvanud õppijate puhul ning aidata tulemuste abil suunata koolitajate tähelepanu olulistele teguritele, mis aitaksid neil oma tööd teadlikumalt ja professionaalsemalt teha. Uurimisküsimus on eesmärgist lähtuvalt järgmine: "Millised tegurid soodustavad grupi kujunemise protsessi veebiõppes täiskasvanud õppijate puhul?"

Õppegrupi mõju õppimisele

Grupis õppimisel on võrreldes individuaalselt õppimisega mitu eelist. Richard Gebhardt (1980) ja Bruffee (1981) nõustuvad, et grupis õppimine soodustab õppimist kahel olulisel

põhjusel. Esiteks võimaldab see õppijal arendada sotsiaalseid oskusi ja teiseks pakub see võimalust uusi õpitud teadmisi turvalises keskkonnas järele proovida ning neile vahetut tagasisidet saada. See annab õppijale parema ülevaate ja arusaamise õpitust ning võimaluse ennast ja oma ideesid väljendada. Ideede ja mõtete väljendamine annab omakorda vahetut tagasisidet õpitule, mis soodustab valesti mõistetud teadmiste kiiret tuvastamist ning aitab läbi uute mõtete oma sõnadega esitamise neid kinnistada ja korrata. Samuti võimaldab grupis õppimine lisaks õppematerjalile omandada ka mitmeid professionaalseid oskusi nagu kuulamine, ideede esitamine, veenmine, ennastjuhtivus, enesekontroll ja meeskonnatöö. (Jaques & Salmon, 2006)

Ehkki üldiselt nähakse grupis õppimist kui õppimist soodustavat nähtust, leidub grupis õppimisele ka kriitikat. Michaels (1977, viidanud Webb, 1982) väitis, et iseendaga võistlemine annab järjepidevalt paremaid tulemusi, kui võistlemine grupis. Suurem osa autoreid (Marbach-Ad, Rietschel, Saluja, Carleton, & Haag, 2016; Jaques & Salmon, 2006; Gebhardt, 1980; Bruffee, 1981) on siiski arvamusel, et grupis õppimisel on märkimisväärsed kasutegurid, mis aitavad õppijatel arendada sotsiaalseid ja isiklikke oskusi, uusi õppeainega seotud teadmisi kiiremini omandada, tugevamalt kinnitada jpm.

Uuringute tulemustest on selgunud, et sotsiaalne õpikeskkond ja õppijate jõupingutused on omavahel positiivses korrelatsioonis. See tähendab, et kui õppijate rahulolu suhetega õpperühmas on suur, siis on nad ka rohkem valmis pingutama heade tulemuste nimel. (Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021)

Õppegrupi sotsiaalse dünaamika tegurid

Õppegrupi sotsiaalse dünaamika määravad ära mitmed tegurid: kaasamise ja välistamise protsess, koolitaja käitumine ja suunamine, sotsiaalne sünkroniseerimine, kuuluvus kaaslaste hulka, õpperühma sotsiaalne struktuur, grupinormid ja kultuur (Farmer jt 2018, viidanud Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021). Iga nimetatud tegur ja selle mõjutamine mõjutab omakorda õpperühma kui terviku sotsiaalset dünaamikat ja samuti ka iga õppija isiklikku sotsiaalset arengut (samas, 2021).

Nendest teguritest teadlik olles saab koolitaja neile tähelepanu pöörata ja neid juhtida. Jälgides tähelepanelikult grupis toimivaid suhteid, reegleid, õhustikku ja muud sarnast, avaneb koolitajal võimalus grupis esinevaid ohtusid ja riske hinnata ning nende teadmiste abil grupi sotsiaalset kulgemist strateegiliselt suunata. Näiteks kui koolitaja on märganud, et üks

grupis eksisteeriv sotsiaalne norm tekitab pidevalt olukorda, kus üks inimene jääb alati tegevusest kõrvale, võib koolitaja pakkuda välja modifitseeritud reegli, mis tagab kõigi kaasatuse. Seeläbi suureneb potentsiaalselt grupi ühtekuuluvus ja teadmiste- ning oskuste ressursid ja kokkuvõttes kasvab grupi produktiivsus. Produktiivsusega korrelatsioonis kasvab ka õpimotivatsioon ja grupiliikmete kuuluvustunne. (Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021)

Grupi kujunemine

Üks enamlevinumaid grupiks kujunemise mudeleid on loodud Bruce W. Tuckmani (1965, viidanud Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021) uurimistöö alusel. Selle kohaselt koosneb grupi kujunemine neljast etapist, millest kõik ei ole kohustuslikult läbitavad. Aastal 1975 lisas Tuckman oma mudelisse ka viienda etapi – eraldumise. Järgnevad eestikeelsed etappide kirjeldused pärinevad raamatust “Andragoogika: Raamat täiskasvanute õppimisest ja õpetamisest” (Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021).

1. etapp - Grupi moodustumine. Grupp on sõltuv koolitajast ja tema suunistest, grupisisised rollid ja kokkulepped ei ole veel välja kujunenud.

2. etapp - Konfliktifaas. Grupiliikmed võistlevad positsioonide pärast grupis, püüavad ennast kaaslaste ja koolitajaga kehtestada. Arusaam ühistest eesmärkidest hakkab kujunema, kuid ebakindlus on suur. Vältimaks grupi lagunemist suhete ja emotsionaalsete vastasseisude tõttu, tuleb gruppi suunata keskendumise eesmärgile.

3. etapp - Kohanemine. Grupis hakkavad kujunema kokkulepped ja üksmeel. Grupiliikmed panustavad oluliselt ühiste eesmärkide heaks, vähem olulisi otsuseid võivad langetada ka grupi üksikliikmed. Hakkab ilmnema grupi ühtsus, tekivad ühised naljad ja inimesed veedavad ühiselt aega ka väljaspool kontaktunde. Grupis arutletakse töökorralduse üle. Koolitaja innustab gruppi, teda käsitletakse kui partnerit.

4. etapp - Koostöö. Grupp on teadlik oma eesmärkidest, teatakse hästi, mida ja miks on vaja teha. Grupil on ühine visioon, ta on suuteline selle suunas liikuma. Grupp langetab otsuseid konsensuslikult, püütakse saavutada enamat, kui nõutud. Grupil on kõrge iseseisvuse tase, koolitaja poolset otsest juhendamist või abistamist ei vajata.

5. etapp – Eraldamine, lahkumine. Toimub pärast kursuse lõppemist. Grupp läheb laiali, igaüks läheb oma eluga edasi. Grupidünaamika aspektist võib lahkumine osutada valulikuks nendele grupiliikmetele, kes tundsid grupiga eriti tugevat seotust.

Õppimine veebiõppes ja lähiõppes

Seoses pandeemia tulekuga tekkis vajadus üle vaadata ja uuendada ka erinevaid õppevorme kirjeldavad terminid. Siiani ei ole veel terminid üheselt sõnastatud. Käesoleva uurimise raames mõistan lähiõppe all õppevormi, kus õpe toimub ühises füüsilises ruumis (Haridus- ja noorteamet, s.a.). Selle alla kuuluvad tavapärased koolitunnid klassiruumis, seminarid ülikooli auditooriumis, täiendkoolituse tunnid koolitusasutustes jne. Veebiõppe defineerin kui õppevormi, kus töö toimub täielikult veebipõhise kaugõppena. (Haridus- ja noorteamet, s.a.). Lähiõppe eeliseks peetakse vahetut suhtlust grupikaaslaste ja koolitajaga kõikvõimalikes situatsioonides ning veebiõppe eelisteks väiksemat ärevust suhtlemisel, detailsemat individuaalset tagasisidet ning paindlikumat osalemisvõimalust (Ni, 2013).

Õpilase vabadus küsida küsimusi, jagada arvamusi ja vaadetega mitte nõustuda on kõik fundamentaalsed osad õppimisest. Sageli saavad õpilased läbi vestluste, diskursuste, arutelude ja omavaheliste debattide selgust uutest kontseptsioonidest, ümber lükata vanasid arusaamasid, harjutada oma oskusi, originaalseid mõtteid välja arendada ja nende tegevuste abil õpiesmärke saavutada. Veebiõpe vajab kohandamist nii koolitaja kui ka õpilaste poolt selleks, et eelnevalt mainitud interaktsioonid saaksid toimuda. Tihti asendavad veebikursused klassiruumi siseseid interaktsioone whiteboard'i funktsiooniga, sünkroonse chattimisega, e-mailide ja muude taoliste digitaalsete suhtlemisvahenditega. Nende digivahendite efektiivsus on vaieldav. (Ni, 2013)

Grupi kujunemine veebiõppes

Paechteri ja Maieri (2010) uurimusest ilmneb, et kui üliõpilased peavad omandama oskusi enesereguleeritud õppimise teel, eelistavad nad küll veebiõpet, kuid soovivad siiski õpetaja vahetut juhendamist. Töötajate hoiakuid ja suhtumist on analüüsitud 2000 pangatöötajaga tehtud küsitluse põhjal, mille tulemused osutavad, et e-õpet peetakse paindlikumaks ja tänapäevasemaks õppevormiks, kuid lähiõpet tajutakse motiveerivamana (Batalla-Busquets & Pacheco-Bernal, 2013; Lonkaab, Ketonena, Marttinenc ja Talvioa, 2019).

Mõni aasta enne COVID-19 pandeemiat viisid Odo, Pace ja Albers (2017) läbi uuringu, mille eesmärk oli selgitada välja milliseid sotsiaalseid ja kogukonda loovaid praktikaid professionaalse arengu veebiseminaridel esineb. Antud uuringus toodi välja ka mitmed tegurid, mis veebiõppes suhtlemisel väljakutseid põhjustavad.

Üheks levinud väljakutseks on grupis liiga lähedaste suhete kujunemine. Selle tagajärjel võib tekitada olukord, kus grupp keskendub liialt heade suhete hoidmisele. Süvendatud versioon sellisest juhtumist võib tähendada, et liikmed ei julge enam harmooniat lõhkuvaid või grupi arvamusest erinevaid mõtteid mõelda. See pärsib kokkuvõttes nii grupi kui indiviidide arengut. (samas, 2017)

Teine sagedasti esinev probleem gruppides on enda identiteedi tugevdamine läbi enda võrdlemise teistega ja seda eriti just negatiivses võtmes. Selline “meie versus maailm” suhtumine võib kasvatada grupi ühtekuuluvustunnet, kuid võib soodustada ka negatiivsete emotsioonide tekkimist grupiliikmete seas ning pärsib oluliselt potentsiaalsete väliste ressursside kasutamise võimalust. See pärsib omakorda grupi arengut. (samas, 2017)

Reeglina saavad kõrgema staatusega grupiliikmeid teha olulisi otsuseid ja nende vastutada jäetakse ka innovatiivsete lahenduste katsetamine ning üleüldise produktiivsuse hoidmine grupis. Sageli soovitakse, et kõik grupi liikmed oleksid võrdse staatusega. See võib tekitada olukorra, kus puuduvad inimesed, kes vastutavad grupi käekäigu eest, mis vähendab oluliselt grupi produktiivsust ning langetab liikmete motivatsiooni innovaatiliste ideedega vaeva näha. (samas, 2017)

Põimõppe puhul on oht, et osa liikmetest elab lähestikku ning kohtub ka füüsilises maailmas. See tõrjub teisi liikmeid vaikselt kuid järjekindlalt grupist eemale. Samuti mõjutab grupi jätkusuutlikkust nende võimekus uusi liikmeid ja ideid ligi tõmmata. Ilma pideva stimulatsioonita grupp laguneb. (samas, 2017)

Meetod ja valim

Sihipärane valim eeldab, et uurija on valinud uuritavad välja taotlusega leida populatsiooni kõige tüüpilisemaid esindajad (Rämmer, 2014). Käesoleva uurimuse raames moodustus valim kolmest fookusgrupi intervjuus osalenud täiskasvanust. Uurimusküsimusele võimalikult asjakohase vastuse saamise eesmärgil pidid kõik osalejad vastama kolmele tingimusele: nad pidid olema vähemalt 18 aastat vanad, olema osalenud koolitusel või kursusel, kus kohtuti vähemalt esimesel kolmel korral veebis ning nad ei tohtinud olla oma õppegrupi liikmetega varasemalt tuttavad. Valisin kõik osalejad erinevatest õppegruppidest, kus grupi kujunemise protsess ja grupina läbitud õpingute sisu varieerusid laiahaardelisema tagasiside kogumise võimaldamise huvides.

Töö eesmärgist lähtuvalt oli oluline koguda empiirilisi andmeid inimeste kogemuste ja arvamuste näol, mis viitas selgelt kvalitatiivsele uurimisviisile (Laherand, 2008). Andmekogumismeetodiks valisin poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu, sest see võimaldas osalejatel teineteise vastuseid täiendada, tekitades seeläbi võimaluse kogutud andmete kvaliteeti parandada (Lagerspetz, 2017). Fookusgrupi intervjuu tekitab diskussiooni, mis loob osalejatele võimaluse ühiselt väljendada mõtteid või ideid, mida ükski osaline üksi ei oleks suutnud üksi formuleerida (samas, 2017). Fookusgrupp eeldab selgelt paika pandud teemat, mida kogu intervjuu vältel hoitakse (samas, 2017). Samas oli osalejatele poolstruktureeritud intervjuu vahendusel jäetud vabadus langeda diskussiooni ja leida küsimustele vastuseid ühiselt, teineteise öeldut ja mõtteid kombineerides.

Intervjuu toimus veebikeskkonnas Zoom, sest see võimaldas osaleda rohkematel inimestel. Intervjuul osales lisaks kolmele intervjuueeritavale ka üks intervjuueerija ja üks vaatleja. Intervjuu dokumenteeriti osalejate nõusolekul video- ning helisalvestusena ja tehti hiljem transkriptsiooniks. Transkribeerimiseks kasutasin veebipõhist kõnetuvastusprogrammi (<http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>) ning hiljem parandasin teksti käsitsi. Transkribeerimise käigus muutsin osalejate isikud anonüümseks, ning andsin neile koodnimed **I1** (Intervjuueeritav 1), **I2** ja **I3**.

Andmete analüüsimiseks kasutasin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit, sest see võimaldas mul analüüsimisel lähtuda ennekõike olemasolevatest andmetest. Valisin induktiivse lähenemisviisi, sest pidasin oluliseks uuritavate kogemuste ja arvamuste mõistmist (Kalmus, Masso & Linno, 2015). Peale teksti mitmekordset läbitöötamist kodeerisin selle, tuues esile olulised sõnad, laused ja lõigud, mis viitasid uurimisküsimusele vastavatele teguritele. Seejärel andsin tekstis välja toodud teguritele nimetused. Nimetused kategoriseerisin ma sarnaste teemade alusel ühte tabelisse ning moodustasin nende abil koodipuu.

Tulemused

Andmete analüüsimise käigus eristusid 13 grupi kujunemist soodustavat tegurit, mis jaotusid teemade järgi kolme kategooriasse: avatud suhtlus, pühendumus, digitaalselt kaasavad vahendid. Teemakategooriate nimed esitan paksus kirjas ning tegurid ehk alakategooriad paksus kaldkirjas. Andmete esitamisel toon illustreerivad näited intervjuudest, mis on esitatud

eraldi teksti lõiguna ja kaldkirjas. Lõikekohad tsitaadis on märgitud kolme punktiga (...). Lugemise hõlbustamiseks on tsitaate on vähesel määral keeleliselt toimetatud.

Avatud suhtlus

Ühise eesmärgi teadvustamine ja edusammude märkamine

Pärast pikka arutelu erinevate tegurite ja mõjutajate üle, mis grupiks kujunemist veebiõppes soodustavad ja takistavad, tõi üks intervjuueeritav kokkuvõtvalt esile ühise eesmärgi teadvustamise kui teguri, mis soodustab grupiks kujunemist. Üks intervjuueeritav leidis, et see on ennekõike koolitaja ülesanne grupile meenutada, mis nende eesmärk on ning aidata neil märgata tehtud edusamme, et motiveerida neid veelgi enam eesmärgi nimel ühiselt pingutama.

Võib-olla ma selle tegurina ütleksingi välja, et see, mis ka soodustab, et selle ühise eesmärgi teadvustamine. Et ma teadvustan, et meil on ühine eesmärk ja me liigume selles suunas. (I2)

Arusaam grupisisestest normidest

Intervjuueeritavad tõid esile, et ebamugav on rääkida endast ja oma arvamustest kui ei ole teada milline on sihtgrupp, kellele teavet edastatakse. Korralik teineteisega tutvavaks saamine enne õppetöö algust on nende arvates äärmiselt oluline selleks, et vähendada grupiliikmetes hirmu ennast avada, mis on õppimiseks, eriti täiskasvanute puhul, väga oluline.

...ma ei oska nagu väga viisakas ja ametlik olla nagu, et ma kipun nalja tegema ja siis kui ma ei tunne inimesi, siis ma pigem olen vait kusagil taga... ja kuidagi see tutvumise moment on minu jaoks hästi oluline alguses vähemalt... (I1)

...et need grupi liikmed saavad nagu aru, kes ma olen ja siis nad saavad ka tegelikult teada minu kohta rohkem ja siis ... on ka suurem tõenäosus, et nad võtavad mind omaks. (I2)

Viisakus

Konsensuslikult arvati, et viisakus on miski, millele tuleb veebis eraldi tähelepanu pöörata, sest veebis on lihtne teistele vahele rääkida ning oma keskkonnast tulevaid helisid keeruline

kontrollida. Eraldi toodi välja viisaka riietuse olulisus, mis paljudel juhtudel veebikoolitustel tähelepanuta jäetakse, sest füüsiliselt ollakse omas kodus. Viisakus soodustab grupi omavahelist suhtlemist, aitab vältida konflikte ning soodustab seeläbi grupi kujunemist.

...et päriselus sa ei hakka ju teistest üle karjuma, eks ju.... et see viisakas suhtumine, et ma arvan, et see on ülioluline veebis säilitada. (I3)

Sisselülitatud kaamera

Korduvalt toodi välja, et sisselülitatud kaamera soodustab grupi kujunemist. Samuti aitab sisselülitatud kaamera vähendada teineteisest üle rääkimist, aitab näha teiste kehakeelt ja reaktsioone ning seeläbi oma kaaslaseid tundma õppida, näitab kas kaaslased on samuti õppimisele pühendunud ja keskenduvad toimuvale.

...et kasvõi see lihtne asi siis veelkord, et pildiga olemas...ma ei tea, üldiselt ju võiks ikkagi natukene olla selline oma nägu ju. Inimestel on näha kehakeelelt siis näoilmet selline sõbralik ja toetav... (I1)

...et pane see pilt ja ole meiega kaasas, onju, et nagu hakkas grupi liikmena häirima, lihtsalt. (I2)

Pühendumus

Grupiliikmete ja koolitaja aktiivne osalus

Intervjueeritavad leidsid, et grupiliikmete ja ka koolitaja enda aktiivne osalus on tegur, mis soodustab grupiks kujunemist, aga ka õppimist üldisemalt. Nähes, et teised osalevad õppimises aktiivselt motiveerib see ka ise aktiivselt kaasa tegema ning läbi aktiivsuse suureneb ka suhtlus kaaslastega ja motivatsioon ühiselt eesmärke saavutada. Need omakorda soodustavad grupi kujunemist.

...et see koolitaja analüüsis kõikide vastuseid ja kui tuli järgmine breakout, kus me pidime järgmisele vastusele vastama, siis ma nägin, et kõik nagu tegelikult olid rohkem süvenenud, sest kõik teadsid, et see on kõigile nagu ette näidatud, me hakkame seda läbi käima, me hakkame seda kõike analüüsima. (I1)

Veebis liigub aeg teisiti kui füüsilises ruumis - väikesed mõttepausid on veebis tunnetuslikult palju pikemad ja piinlik vaikus tekib juba mõne sekundiga. Selle fenomeni nimetasid osalejad *veebivaikuseks* ning tõid välja, et grupi aktiivsus aitab seda ebamugavat hetke vältida.

Aga ma arvan, et need tegurid, mis soodustavad grupi kujunemist keskkonnas on on aktiivsus, esiteks koolitaja aktiivsus ja ka nende osalejate aktiivsus. Et nagu sai siin mainitud, et see veebivaikus on, on kerge tekkima ja see on üks niisugune jube moment, kui tekib veebivaikus, et see oleks nagu vastutada nii koolitaja kui ka koolitavate vastutus, et seda veebivaikust ei tekiks. (I3)

Füüsiliselt ettevalmistatud õpikeskkond

Füüsiline keskkond, kus veebikoolitusel osaledes viibitakse on oluline teadlikult valida ja ette valmistada. Sobilikud kohad koolitusel osalemiseks võivad ühe intervjuueeritava arvates olla näiteks kontor, kabinet või köök, aga kindlasti ei ole selleks näiteks magamistoa voodi. Õpikeskkonna ettevalmistamisel on intervjuueeritavate arvates oluline läbi mõelda ka potentsiaalsed segavad faktorid, mis võivad koolituse ajal ennast ja teisi segada, ning proovida need mõjutajad kas eemaldada või siis nende mõju keskendumisele vähendada, et grupidööd mitte häirida.

Aga väga paljudel on lapsed, võib-olla neil ei ole eraldi kabinetti, kus olla ja kõik selline, et et see ei sega mitte ainult seda, seda konkreetset inimest või segab ka kõiki teisi, kes koolitusel osalevad, et tähelepanu tegelikult hajub. (I3)

...sa näed juba kohe ütleme, et keegi oleks magamistoa ja keegi on kusagil grillinurgas nagu, et sa saad aru, et ta ei ole ju tegelikult ei ole tegelikult ju siin koolitusel. (I1)

Vaimselt ettevalmistatud õpikeskkond -

Lisaks füüsilise keskkonna ettevalmistamisele kerkis esile ka vaimse ettevalmistuse olulisus edukaks õppimiseks ja grupitööks. Argitegevused ja olmemõtted on kodus või kontoris lihtsad tulema, eriti kui seal on ka teised inimesed või loomad, kes seda meelde tuletavad. Seetõttu on grupiga ühises vaimses ruumis viibimiseks oluline endale teadvustada, millega hetkel tegeled ja millises vaimses ruumis viibid.

Sa ei pannud viigipükse jalga, okei, aga sa tegelikult oled ikkagi koolitusel, et võib-olla see mindset on oluline, et ma teadvustan, et okei, ma olen, istun küll kodus, aga päriselt see on koolitus, päriselt on kool ja ma tulin siia selleks et õppida ... Ma arvan, et see mindset on oluline. (I3)

Usk koolituse praktilisse väärtusesse

Seda tegurit toodi mitmes erinevas kontekstis esile. Kaks intervjuueeritavat jagasid negatiivseid kogemusi koolitustest, kus käidi kohal ja osaleti, kuid selle praktilist väärtust ei mõistetud ja seetõttu tundus õppimisele pühendatud aeg mingil määral raisatud ajana. Samuti tõid nad näiteid olukordadest, kus koolitaja ilmselge ekspertsus ja koolituse sisuline väärtus motiveerisid neid ja nende grupiliikmeid ühiselt pingutama ja muutsid kogemuse intensiivseks ja väärtuslikuks.

...ta tõesti oli nagu ekspert, ta teadis väga hästi nagu anda nagu neid mõtteid ja saime ka aru nagu ikkagi... et see, mis me siin praegu teeme, et sellega me lähme kiiremini nagu sinna aprillis messile ja me kasutamegi neid asju... nagu täiskasvanud tahab näha, et, et me ei tee siin seda kellelegi teise pärast on ju, et see ei ole koolitaja pärast me et me seda teeme siin vaid et tegelikult me päriselt nagu peaksime seda ära kasutama ja andma selle parima... (I1)

Kaasatus

Korduvalt toodi esile kaasatuse olulisust erinevates kontekstides, kuid üks intervjuueeritavatest lõi selle ka eraldi tegurina välja. Selle intervjuueeritava nägemuse kohaselt on kaasamine ennekõike koolitaja vastutus ning see on miski, mis loob võimaluse grupile ühiskohtade leidmiseks. See on tema arvates alus selleks, et grupil oleks võimalik kujuneda.

...aga kui ikkagi koolitaja ei annagi sulle võimalust nagu üldse võimaluse kaasa rääkida, et või, või noh, et kaasatud olla siis siis tõenäoliselt seda ei ole. Ma arvan, et siin on hästi-hästi palju koolitaja vastutus, et ta üldse võimaldab, kasutab üldse neid koolitusmetoodikaid ja kõike, et see grupp üldse saab olla kaasatud ja tal tekib üldse neid ühiskohti. Et noh, kui aktiivsus, aga selle võib-olla alamvariant ikkagi kaasatus, mis minu meelest on hästi oluline et grupp kujuneks. (I2)

Tajutav juhiroll

Kõik intervjuueeritavad olid nõus, et on oluline et igas grupis oleks keegi kes võtab juhirolli. See on oluline selleks, et ülesanded saaksid jagatud ja tehtud, et keegi seaks paika tähtsajad ja organiseeriks efektiivselt kuidas ühiselt edasi liikuda. Ilma tajutava juhita on keeruline grupina edasi liikuda. Reeglina saab juhirolli endale kas see, kes on selliste isikuomadustega, et see talle sobib ja meeldib, aga kui sellist inimest grupis ei ole, siis võtab üldjuhul selle rolli see, kes esimesena surve all mureb. Survet võivad tekitada lähenevad tähtsajad, konfliktid grupis vms. Toodi ka välja, et kui liidrit loomulikult ei teki, siis võiks selle määrata koolitaja.

Et keegi, kes võtab selle initsiatiivi, et, et näiteks, et meil on nüüd vaja jagada ülesanded ära, kes ütlebki, et “Okei, davai! Jagame nüüd selle asja kuueks, mina olen valmis selle ülesande võtma”, eks ju... et keegi peab olema natukene võib-olla sellises juhtrollis või võtma selle vastutuse natukene võib-olla enda peale, et asi toimiks... (I3)

Veebikeskkonna võimalused

Digitaalselt kaasavad meetodid

Füüsilises ruumis kasutatakse grupi kujunemise soodustamiseks mitmeid erinevaid meetodeid, mida ei ole veebis võimalik täpselt samas formaadis läbi viia. Veebikeskkonnas eksisteerib aga mitmeid digivahendeid ja meetodeid, mis on omapärased just veebikeskkonnale ning mis intervjuueeritavate sõnul soodustavad samuti grupitööd. Nimetati *breakout room*'e, Jamboardi, whiteboardi funktsiooni, aga ka võimalust ekraani jagada ja seeläbi esitlusi ja muud informatsiooni ühiselt vaadata.

Näiteks et tehagi nüüd koos siis ühistööna selle tahvli peale mingisugune ülesanne ära lahendada või midagi sellist... Aga samas kui ... me oleme ühes füüsilises ruumis ja kui need kolm gruppi omavahel hakkavad arutama seal kõva häälega, tegelikult ta läheb ju laadaks. Et võib-olla veebis on seda lihtsam teha, siis ei ole seda laata, vaid kõik ongi eraldi, nad on omaette, et keegi ei sega neid... (I3)

Nimed nägude all

Üks intervjuueeritav tõi väga kasuliku funktsioonina välja selle, et veebiõppes, ennekoike Zoom keskkonnas, on reeglina osalejatel videopildi all kirjas ka nimi. See teeb lihtsaks grupiliikmete nimede meelde jätmise ja nendega seeläbi tuttavaks saamise, aga ka võõraste kõnetamise, mis mõjub grupi kujunemisele soodustavalt. Samuti saab olemasolevaid nimesid

ära kasutada koolitaja või õppejõud, kes saab nimeliselt inimesi kõnetada ja seeläbi võrreldes tavalises klassiruumis toimuva tunniga rohkemaid inimesi kaasata.

...lihtsalt nime ja nägu kokku viia, ma arvan, on üks eelis kindlasti veebil, mida tihtipeale kohapeal ei ole. (I3)

Teine intervjuueeritav ei olnud sellega nõus ja leidis, et ka füüsilises ruumis kasutatakse nimesilte ning et temal endal on nii lihtsam nimesid õppida. Samuti tõi ta välja, et füüsilises ruumis inimeste nime selgeks õppimine on muljetavaldavam kui see on seda veebikeskkonnas.

Olenevalt, mis õppes oled ja kui suured on need koolitusgrupid lihtsalt ka sellest, eksju, et mul endal on nagu kergem ikkagi kindlasti koolitavatest klassiruumis ja ikka jätan inimeste nimed meelde kohe väiksema grupiga tegelikult ja, ja see on ka nagu selline vau-efekt. (I2)

Paindlik osalemisvõimalus

Veebikeskkonna suurima eelisena nägid kõik intervjuueeritavad ruumilisi võimalusi, mida see pakub - nii koha kui ka aja mõistes. Toodi välja, et tänu võimalusele osaleda ükskõik kust kohast on saadud osaleda rohkematel koolitustel. Samuti on võimaldanud neil rohkematel koolitustel osaleda ka see aeg, mille nad säästsid transpordi mittekasutamise pealt. Ka ajalises mõistes on veebikoolitused paindlikumad, kuna neid on võimalik salvestada ja järele vaadata, mistõttu ei pea puudunud loengu tõttu tingimata grupist maha jääma. Samuti on mõnda loengut - näiteks kui selles avatakse iseseisva ülesande sisus või antakse konkreetseid juhiseid - mugavam vaadata kodus, ajal kui see teave on aktuaalne. Võimalus grupiga olenemata kohast ja ajast kaasas käia võimaldab rohkematel grupiliikmetel töös osaleda ning mõjub seetõttu soodustavalt ka grupi kujunemisele.

Ja et ma olen teistega nõus, et see selline aja kokkuhoid on kindlasti seal olemas ja just nimelt ongi see ka salvestamise võimalus ja näiteks, kui ma mul ei olegi endale võimalik kuskile kohale minna ja õppejõude, kes salvestab seda, sest mul on võimalus seda järgi kuulata siis, kui, kui mulle endale reaalselt selle jaoks aega leidub. (I3)

Kokkuvõte ja arutelu

Käesoleva seminaritöö eesmärk oli välja selgitada, millised tegurid soodustavad grupi kujunemist veebiõppes täiskasvanud õppijate puhul. Empiiriliste andmete kogumiseks viisin läbi fookusgrupi intervjuu, millest võttis osa kolm osalejat, kes vastasid eesmärgist lähtuvalt seatud kriteeriumitele. Kogutud andmete analüüsimisel kerkisid esile 13 tegurit, mis soodustavad grupi kujunemist veebikeskkonnas. Temaatika alusel jagasin tegurid kolme kategooriasse: avatud suhtlus, pühendumus ja veebikeskkonna võimalused.

Grupikaaslaste omavahelisel suhtlemisel on väga oluline roll õpieesmärkide saavutamisel (Ni, 2013). Seda kinnitas otseselt ka tulemustes välja toodud teemakategooria *avatud suhtlus* koos kõigi selle alla kuuluvate teguritega, milleks olid: ühine eesmärk ja edusammude märkamine, arusaam grupisisestest normidest, viisakus, sisselülitatud kaamera. Kõik need tegurid on otselt seotud suhtlemise hõlbustamisega ja on seeläbi grupi kujunemist soodustavad. Kaudsemalt on ka kõik ülejäänud tulemustes esitatud tegurid seotud suhtluse hõlbustamisega kas läbi koostöö või suhtlemise efektiivsuse suurendamise, parema võimaluse teiste kehakeelt ja aktiivsust märgata või muul moel grupikaaslaste ja koolitaja omavahelist kontakti suurendades.

Tuckmani (1965, viidanud Märja, Jõgi & Lõhmus, 2021) grupi kujunemise mudelist võib näha, et iga etapiga kuni koostöö lõppemiseni süveneb grupiliikmetes arusaam ühisest eesmärgist ja pühendumus selle eesmärgi saavutamisele. Ka tulemustes liigitus *Pühendumuse* teemakategooria alla kõige enam tegureid, mis soodustavad uuritavate hinnangul grupi kujunemist veebiõppes. Sellest võib järeldada, et seda peeti oluliseks osaks grupi kujunemisest. *Pühendumuse* alla kuulusid järgmised tegurid: grupiliikmete ja koolitaja aktiivne osalus, füüsiliselt ettevalmistatud õpikeskkond, vaimselt ettevalmistatud õpikeskkond, usk koolituse praktilisse väärtusesse, kaasatus, tajutav juhiroll. Kõik need tegurid on seotud grupikaaslaste pühendumise märkamise või selle soodustamisega, läbi mille saab soodustada ka grupi kujunemist.

Paechter ja Maier (2010) tõid välja, et veebiõpet peetakse paindlikumaks, kuid lähiõpet tajutakse motiveerivamana. Tulemustes on paindlik osalemisvõimalus toodud välja eraldi tegurina ning sellega olid konsensuslikult nõus kõik intervjuueeritavad. Ka teised *veebikeskkonna võimalused* teemakategooria alla kuuluvad tegurid - digitaalselt kaasavad meetodid, nimed nägude all - on välja toodud kui tegurid, mis on omased just ainult

veebikeskkonnale ning mis soodustavad grupiks kujunemist läbi praktiliste funktsioonide või läbi muude võimaluste loomise, mida lähiõppes samal viisil ei esine.

Samas võib mitmetest teistest teguritest - näiteks ühise eesmärgi teadvustamine ja edusammude märkamine, grupiliikmete ja koolitaja aktiivne osalus, kaasatus jmt - näha, et on taotletud ka õpimotivatsiooni suurendamist läbi ühtsustunde tajumise ja aktiivse koostöö tegemise. See viitab osalejate kas teadlikule või teadvustamata vajadusele veebiõppes motivatsiooni suurendada, mis on samuti kooskõlas Paechteri ja Maieri (2010) väljatooduga.

Antud uurimuse suurimaks tugevuseks pean asjakohast teoreetilist raamistikku ning sobilikku metodoloogilist lähenemist uurimiseesmärgi saavutamiseks. Ehkki lähenesin analüüsimisele induktiivselt, et mõista sügavuti uuritavate kogemusi ja arvamusi, oli teoreetilises ülevaates välja toodu selges kooskõlas tulemustega. Siiski esineb uurimisel ka üks märkimisväärne piirang. Potentsiaalne uuritav sihtgrupp on lai ja eripalgeline ning vaid kolme inimese põhjal ei saa seetõttu põhjanevaid järeldusi teha. Sellegipoolest annavad tulemused hea ülevaate teguritest, mille abil võivad koolitajad ja ka õppijad ise proovida oma veebiõppe kogemust parandada ning selles peitub selle seminaritöö suurim väärtus. Soovitaksin teistel uurijatel edasi uurida sama uurimisküsimust, kuid kaasata uurimisse rohkem intervjuueeritavaid. Seeläbi võib saada vähem subjektiivseid tegureid, mida saaks hiljem juba kvantitatiivsel viisil edasi laiendada ning seejärel juba põhjanevamaid järeldusi teha.

Kasutatud allikad

Bruffee, K. (1981). Collaborative Learning. *College English*, 43(7), 745–747.

<https://doi.org/10.2307/376907>

Gili Marbach-Ad, Carly H. Rietschel, Neeti Saluja, Karen L. Carleton, & Eric S. Haag.

(2016). The Use of Group Activities in Introductory Biology Supports Learning Gains and Uniquely Benefits High-Achieving Students. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 17(3), 360–369. <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1128/jmbe.v17i3.1071>

Haridus- ja noorteamet. (s.a.). *Lähiõpe*. Digipädevuse sõnastik. Loetud aadressil:

<https://digipadevus.ee/sonastik/lahiope/>

Haridus- ja noorteamet. (s.a.). *Veebiõpe*. Digipädevuse sõnastik. Loetud aadressil:

<https://digipadevus.ee/sonastik/veebioppe/>

Jaques, D., & Salmon, G. (2006). *Learning in Groups: A Handbook for Face-to-Face and*

- Online Environments (4th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203016459>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Loetud aadressil: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Lagerspetz, M. (2017). Ühiskonna uurimise meetodid: Sissejuhatus ja väljajuhatus. Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Laherand, M. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk
- Lonka, K., Ketonen, E., Marttinen, K., & Talvio, M. (2019). Kaasav juhtimiskoolitus – suhtlusoskuste edendamine e-õppe ja põimõppe abil. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education, 7(1), 7-27. <https://doi.org/10.12697/eha.2019.7.1.02a>
- Märja, T., Jõgi, L. & Lõhmus, M. (2021). Andragoogika. Raamat täiskasvanute õppimisest ja õpetamisest. Atlex OÜ.
- Ni, A. Y. (2013). Comparing the Effectiveness of Classroom and Online Learning: Teaching Research Methods. Journal of Public Affairs Education, 19(2), 199–215. <http://www.jstor.org/stable/23608947>
- Odo, D. M., Pace, C., & Albers, P. (2017). Socialization through (Online) Design: Moving into Online Critical Spaces of Learning. In Education, 23(1), 41–65.
- Paudel, P. (2021). Online education: Benefits, challenges and strategies during and after COVID-19 in higher education. International Journal on Studies in Education (IJonSE), 3(2), 70-85.
- Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. Loetud aadressil: <https://samm.ut.ee/valimid>
- UNO (2020). Education during COVID-19 and beyond. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO. Paris, France
- Webb, N. M. (1982). Student Interaction and Learning in Small Groups. Review of Educational Research, 52(3), 421–445. <https://doi.org/10.2307/1170424>
- Wilson, J. M., Goodman, P. S., & Cronin, M. A. (2007). Group Learning. The Academy of Management Review, 32(4), 1041–1059. <https://doi.org/10.2307/20159355>

Lisad

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Sarnase arusaama loomine

1. Milline on teie kogemus veebiõppega?

1.1 Kas tegemist oli täiendõppega/tasmeõppega (ülikoolis õppimine)/ mitteformaalse õppimisega (huviharidus)?

1.2 Kas kursusel oli ka grupitöid või toimus õppimine individuaalselt?

2. Mis on veebiõppe juures hea?

3. Mis on veebiõppe juures ebamugav või väljakutsuv?

Sisulised küsimused

4.1 Mida saab teha koolitaja/õppejõud veebikeskkonnas grupi kujunemise soodustamiseks?

4.2 Tooge näiteid.

4.3 Kuidas saab koolitaja/õpetaja veebikeskkonnas õppimist takistada?

5.1 Mida saavad teha grupikaaslased veebikeskkonnas grupi kujunemise toetamiseks?

5.2 Millised grupikaaslaste oskused/hoiakud/käitumismustrid aitavad grupi kujunemisele kaasa?

5.3 Millise käitumise või hoiakuga saavad grupikaaslased grupi kujunemist pidurdada?

6. Mida saad teha Sina ise selleks, et tunneksid gruppi kuuluvust?

7. Mis aitab kaasa ühe toetava grupi kujunemisele veebiõppes?